

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

DRAUGAS

Saturday supplement

1987 m. vasario mėn. 28 d. / February 28, 1987 Nr. 41(9)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Šepetys ir Petkevičius reaguoja į melo viešpatiją

Tiesa Lietuvoje buvo tokia deficitinė prekė, kad, prasidėjus „atvirumo erai“, ir nedidelės jos dozės sujudino rašytojus bei žurnalistus. Spaudoje jų viltys kryžiuojasi su baime, tiesa su atsargumu, tragedija su grotesku. Kur anksčiau vyravo šablonai, pradeda ryškėti asmenybės, aiškiau pasigirsta vidaus balsas.

Siame pereinamame laikotarpyje ypač dėmesio verta viena grupė. Tai komunistų partijos nariai, išpažintys ideologiją ir remiantys santvarką, kurios su-puvinimas bent iš dalies atskleidžia kritišką požiūrį. Tai partijos pareigūnas Lionginas Šepetys ir rašytojas, publicistas Vytautas Petkevičius.

Kaip ilgametis kultūros ministras ir CK sekretorius, Lionginas Šepetys yra tiesiogiai atsakingas už tą melo ir veidmainystės viešpatiją, kurios paskiri bruozai pradeda išnirti ir oficialioje spaudoje. Kitokioje santvarkoje, ji būtų seniai išvanojusi spauda, o balsuotojai būtų ji be ceremonijų pašalinę iš jo posto. Šepetui tokie pavojai negresia – jo postas priklauso ne nuo lietuvių tautos. Jo straipsnyje, „Kūryba – tai aktyvus dialogas“, nėra klaidų prisipažinimo, nerimo, abejonių ar gilios siekiančio klausimo. Tiesa, jis teigiamai atsiliepia apie Rasputino ir Aitmatovo romanus, paploja per petį jauniesiems kūrėjams, nepalankiai atsiliepia apie tokius „sudetingus mūsų gyvenimo reiškinius“, pavadinus lakoniškais „asmenybės kulto padarinių likvidavimo“, „voluntarizmo“, „stagnacijos“ vardais. Tačiau Šepetys neina prieš srovę – visa tai šandien oficiali gorbaciovinė politika. Per ilgą, šandien jau oficialiai kritikuojamą Brežnevo laikotarpį Šepetys kalbėjo brežneviškai, paskui – andropoviškai, po to žvejosi Černenkos išmintimi. Šandien jis gorbaciovininkas.

Po tuo „liberalių“ straipsnio paviršiumi grupuojasi tie patys, nuo Stalino laikų pažįstami, pamokslėliai, perspėjimai, pasigyrimai. Gyventi tapo geriau, gyventi tapo linksmiau, informuoja Šepetys. Vakarai jam paskendę „antihumanistinėje sumaterialė-

jime“, o TSRS – „vienintelis išlikęs tikro dvasingumo rezervuaras“. Bandymas pakilti virš totalitarinės ideologijos – „nusikalstamai naivus“, arba „reakcinės ideologijos įrankis“. Okupuotoje šalyje ir KGB globoje subrendęs jaunimas Šepetio vaizduotėje išaugo „tvirtą konstitucinių ir socialinių garantijų lopšyje“. Meilės gimtai tautai pagrindas ir garantija jam – „tarybinis patriotizmas ir socialistinis internacionalizmas“. Taip, Šepetio Rytų fronte nieko naujo. Tas pats begalinių partinių pranešimų (kurių metu skaniai nusenūstama) stilius; tas pats socialiai teisuoliškas turinys.

Visai kitaip skamba Vytauto Petkevičiaus straipsnis, pavadinamas „Metas tiesai ir atvirumui“. Čia girdime autentišką gilią sukrėsto žmogaus balsą. Pasipiktinęs, jis nustumia akmenį, po kuriuo knibžda partinės burokratijos kirmėlynas, vertas šandieninio Gogolio plunksnos: miestų vykdomieji komitetai bylinėjasi su rašytojais; „per jėgą... bedančių, panegirinių periodikos papuošalų“ paversta publicistika; aklas gamtos teršimas; oficialiai išeisantis melas; absurdiški aplinkraščiai ir niekam nereikalingos instrukcijos; visuomenės samonę užnuodijantis konformizmas.

Kokia išeitis iš to mešlyno? Anot Petkevičiaus, tereikia sugrįžti į „nekalta“ pradžią, į gimimo akimirką: „Tai, kas mes dabar labai dažnai vadiname atsinaujinimu, jau buvo surašyta partijos programoje 1917-ais metais“. Jis priduria: „Dauguma mūsų tikėjo, kad visos tos negerovės laikinos, kad ateis laikas tiesai ir atvirumui... Ir jis atėjo“. Tačiau sugrįžti į utopijos pradžią, į 1917 metus, teįmanoma amnezijos būdu – ištrinant iš atminties Staliną ir Beriją, Vorkutą ir Magadaną, lietuvių genocidą ir tautų pavergimą. Petkevičiaus ideologija, kuriai jis paaugojo savo gyvenimą, pagimdė masinius nusikaltimus ir korupciją. Ar taip įvyko dėl pavienių asmenų padarytų klaidų? O gal tai neišvengiama totalitarizmo išdava – ką kita gali pagimdyti, kaip gali atsinaujinti santvarka, kurioje asmenys ir tautos negali kalbėti savo balsu, o yra verčiami pritarti vieninteliui „nekaltingai“ ideologijai; kurioje valdžią pasiglemžusi tebeliko

Popiežius Pijus V, Didysis Lietuvos kunigaikštis Žygimantas Augustas ir caras Jonas Žiaurasis

VYTAUTAS BAGDANAVIČIUS, MIC

Padarykime iškylą į šešioliktojo šimtmečio antrąją pusę ryšium su Lietuvos krikšto sukaktimi. Šešioliktojo Lietuvos šimtmetis lietuvių tautai yra labai gyvai pasireiškęs tuo būdu, kad daugelis lietuvių vyko į užsienius studijuoti krikščioniškos kultūros, o grįžę namon labai gyvai reišėsi Lietuvos visuomeninėje ir religiniame gyvenime. Tačiau šios iškylos tema yra ne išvidiniai lietuviškos visuomenės santykiai, bet tarptautinė Lietuvos situacija. Čia norima susitelkti prie trijų pagrindinių tarptautinių to meto veikėjų: prie popiežiaus šv. Pijaus V, Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Žygimanto Augusto, kuris mūsų visuomenei yra pristatytas, kaip sumoteriškėjęs valdovas, ir Maskvos caro Jono IV, kuris yra gavęs Žiauriojo vardą.

Situacija, kuri šiuos tris valdovus jungia, yra popiežiaus pastangos suorganizuoti krikščionią pasipriešinti turkų grėsmei Vakarų Europai ir jo pastangos iš šį žygį įtraukti Joną Žiaurį. Žygimantas šioje scenoje vaidina greičiau kliudantį vaidmenį. Jam Jonas Žiaurasis buvo pagrindinis priešas ir dėl to jo suartėjimas su popiežium jis negalėjo žiūrėti abejingai. Tačiau politinio aktyvumo jis nedaug rodė. Jis rūpinosi Vilniaus puošimu ir, renesanso nuotaiškų paskatintas, skaitė graikų klasikų.

Popiežiaus Pijaus V tikslai nebuvo vien militariniai. Jis, pasinaudodamas Jonu IV, norėjo pasiekti Rytų ir Vakarų Bažnyčių vienybės. Jonas Žiaurasis, išplėjęs savo valdžią į Kazanę ir Astrakanę, jautėsi labai stiprus. Jis taip pat valdė anksčiau Lietuvai priklausiusias rusų kunigaikštijas, ypač Didįjį Naugardą. Jis buvo protestantiško sąjūdžio priešininkas ir natūralus Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos priešininkas. Žygimantas Augustas buvo atžvilgiu negalėjo turėti kito tikslo, kaip atsiimti Maskvos u. t. s. sritis.

Tokie yra veikėjai ir tokia yra tarptautinė scena, kurioje reikėsi ir Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos gyvenimas. Deja, tarptautiniuose dokumentuose Di-

niekieno nerinkta grupelė, tvirtinanti, jog ji atstovauja tiesų Tiesai ir istorijos prasmei: santvarka, kuri sugrįžtų be melo, baimės ir prievartos ramsčių.

Lionginas Šepetys ir Vytautas Petkevičius – du labai skirtingi balsai, du komunistų partijos nariai, stovintys prieš tuos pačius klausimus.

Didžiosios kunigaikštijos vardas retai pasirodo. Po Liublino unijos, nors visuomeninis Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos gyvenimas pasiliko teisiškai nepriklausomas nuo Lenkijos, tačiau iš tarptautinės politikos žodyno jis iškrito. Tačiau negalima sakyti, kad iš jo iškrito ir Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos vaidmuo bei jos problemos. Kaip tik Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos santykis su Maskva vaidino reikšmingą vaidmenį tarptautiniuose santykiuose.

Prieš pereidami į Pijaus V laikotarpį, susipažinkime su šios dramatos įvedamąja dalimi.

Kas vyko prieš tai?

Kai turkai užėmė Konstantinopolį, buvo sugriautas tas krikščioniškas pasaulis, kuris buvo laikomas pastovių ir kuriame vyko diskusijos bei kovos. Krikščioniškam Konstantinopolui žuvus, Romoje (dabar mes sakytume Vatikane) iškilo mintis, kad, norint siekti krikščionijos vienybės, reikia užmegzti santykius su Maskva.

Jonas IV užėmė Maskvos sostą būdamas vos 17 metų. Išrinkimas jam žmonos vyko taip, kaip papasakose. Buvo sukvieista jam prisi-statyti šimtai merginų. Jis išrinko Anastaziją Zacharin, kuri tam tikrą laiką carui turėjo geros įtakos.

Santykius su Maskva užmegzti rūpinosi imperatorius Karolis V. Neoficialus jo atstovas Maskvoje buvo saksas Schlitte. Imperatorius Karolis V, kurio imperijoje jau saulė nenusileisdavo po Amerikos atradimo, norėjo savo įtaką sustiprinti ir Maskvoje. Tam pritarė ir popiežius Julius III. Tai buvo apie 1550 metus. Romoje buvo puselejamai mintis pasiusiti Maskvon 125 vokiečių mokslininkus ir teologus. Tai buvo kultūrinė Bažnyčios vienybės mintis. Jonas IV rodė jai palankumą. Už tai jis norėjo gauti iš popiežiaus karaliaus titulą. Aišku, kad Didžiojoje Lietuvos kunigaikštijoje nebuvo galima į tai žiūrėti palankiai.

Žygimantas Augustas net nenorėjo Jonui IV pripažinti Rusijos caro titulo. Šalia to, tada vyko Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos karas su Maskva dėl Livonijos. Šiam Romos sumanymui nepritarė ir buvęs kryžiuočių ordino magistras, o dabar kunigaikštis Albertas Jam nepritarė ir populiariausias tais laikais Lietuvos žmogus, Radvila Juodasis. Prūsijos Albertas siūlė, kad, jeigu reikia siųsti delegaciją Maskvon, tai tą turi daryti ne Roma, bet Lietuva – Lenkija.

Deryboms su Maskva vesti dabar buvo išrinktas austras Steinberg, kuris turėjo formalius popiežiaus ir imperatoriaus įgaliojimus. 1553 metų Varšuvos seimas, nepritarė deryboms su Maskva, išrinko Radvilą Juodąjį vykdyti Austrijos aiškintis santykiavimo su Maskva reikalą.

Apie 1550 metus Romoje buvo labai palankios nuotaikos Maskvos atžvilgiu. Popiežių Pauliaus II ir Julius III laikais Jonas IV buvo atsiuntęs Romon savo dele-

SIGISMUNDVS AVGVSTVS DEI
gratia Rex Poloniae, magnus Dux Lithuaniae, Russiae,
Prussiae, Mafouae, Samogitiae etc.

Sarlis Barusas. Žygimantas Augustas. Pagal 1551 m. medžio raizinį.

Litografija, 36,6 x 27,6.

gacijai. Tai liudijo, kad jis norėjo santykių su Roma. Popiežiai tada buvo linkę siųsti Romon vyskopus tartis Bažnyčios vienybės reikalą. Teologiniai klausimai, kurie tada kilo, buvo šie: popiežiaus primatas, skaistyklos klausimas, šv. Dvasios kilmės klausimas ir tiesioginio Dievo regėjimo po mirties klausimas. Maskvai tada rūpėjo gauti Jonui karaliaus karūną. Šalia to Maskva norėjo gauti kunigų, kurie juos išmokytų lotyniškų apeigų, ir gauti vakariečių menininkų. Vakarų eklezija tada pradėjo klestėti barokinis menas. Jonas tada siūlė net nekelti už skirtingų teologinių pažiūrų.

Kadangi Žygimantas Augustas protestavo prieš Romos santykius su Maskva, tai popiežius Julius III nusileido ir pranešė Lenkijos vyskupams, kad toliau šis klausimas nebus keliamas, nepritariant Žygimantui Augustui ir Lenkijos vyskupams (pgl. Le P. Pierling, S.J., *Rome et Moscou*, Paris, Ernest Lerou, edit., 1883 m., p. 38).

Jono IV asmens pasikeitimas

Apie 1560 metus Jono IV asmenyje įvyko didelis dvasinis perversmas. Jis pasidarė klusnus tik savo instinktais. Jo asmenyje susiformavo keistas pabaisos ir maldos junginys. Pirmašias žudynes Maskvoje jis padarė 1560 metais.

Jis pradėjo kaltinti bajorus, kad jie yra plėšikautojai, išdavikai ir krašto skaldytojai. Dvasiškija jis apkaltino už tai, kad ji remia nusikaltėlius. Norėdamas rasti išeitį iš šios būklės, jis nutarė atsisakyti valdžios ir su šeima pasitraukti iš Maskvos, nes jis toliau negalėsi valdyti krašto. Ši žinia išgąsdino Maskvą. Miestie-

priemė labai iškilmingai. Bet tai nieko negelbėjo. Buvo isteigtas baudžiamasis teismas. Jis teisė ir čia pat baudė. Pagal vykdytojų nurodymą buvo naikinami ne tik atskiri asmenys, bet ir šeimos. Žudoma buvo skandinant upėje. Skandinimų buvo tiek daug, kad net upės vandens buvo per mažai visus absorbuoti. Caro pakalikai, plaukdamie laivu, buožėmis pribagdavo dar gyvus skenduolius. Tai tęsėsi penkias savaites. Sakoma, kad buvo nužudyta 10.000 žmonių. Tai atlikęs, caras grįžo su savo pakalikais Slabadon, kaip jis vadino savo tariamą vienuolyną.

Apie Jono IV žudynes yra žinoma iš Alberto Schlichting užrašų. Jis buvo karys iš Pomeranijos, patekęs nelaisvėn Maskvon. Ten jis buvo paskirtas patarnauti svetimšaliui gydytojui ir turėjo progos stebėti caro gyvenimą. Po septynerių metų jis pabėgo Lenkijon ir ten turėjo progos surašyti savo patyrimus Maskvoje. Jis yra aprašęs ne tik Naugardo žudynes, bet ir paskartojančias žudynes Maskvoje. Jo užrašų yra 65 dideli puslapiai (Pierling, p. 81-82).

Žygimantas Augustas – kultūrininkas

Priešingas vaizdas tada buvo Vilniuje. Čia dažnai gyveno ir Vilnių papusė vakarietiškos kultūros statiniais Žygimantas Augustas. Labai gyvai statybai Vilniuje sudarė progą 1530 metais Vilnių išties gaisras, kurio dėka iš jo pasaulietiško statinių išliko vos trečdalis (*Historiae Lithuaniae*, a. Witk. Koialowicz, 1669 m., Antwerpen, p. 391). Lietuviškoje visuomenėje tačiau jis turi dvilypį priėmimą. Jis yra kaltinamas už Liublino unijos pravedimą, tačiau jis yra mylimas už jo dėmesį Vilniui. Ir ligi šiai dienai ten esama jo pastatų. Taip jis yra statytojas šv. Onos bažnyčios, kuri yra Vilniaus statybos pasididžiavimas. Šią bažnyčią jis pradėjo statyti kaip antkapį savo labai pamiltai žmonai Barbora Radvilaitei (pgl. Vanda Daugirdaitė-Sruogienė, *Lietuvos istorija*, Chicago, 1956 m., p. 406).

Žygimantas Augustas buvo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Žygimanto Senojo ir italės Bonos, Storzos kunigaikštystės, sūnus. Ji yra kaltinama, kad savo sūnų buvo per daug išlepinusi ir permažai doriškai sudrausminusi, bet per mažai yra atkreipiama dėmesio į tai, kad per savo motiną Žygimantas Augustas apsiečiai pasisavino itališkos renesansinės kultūros. Del to, norint pilniau suprasti šį Lietuvos Didžiosios kunigaikštijos valdovą, verta yra jį pažvelgti ne vien lietuvių-lenkų santykių fone, bet ir Vakarų Europos santykių fone. Čia jis reišėsi jau kaip savitas tos visuomenės veiksnys, o ne kaip jos priešininkas. Ties laikais, kada Lietuva buvo Vakarų Europai opozicijoje, buvo praeje. Dabar ji reišėsi kaip jos problemų dalininkė.

Iš Simo Sužiedėlio plataus straipsnio *Lietuvių enciklopedijoje*, 35 tomas, p. 325-335, daug sužinome apie Žygimantą (Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Šepetys ir Petkevičius reaguoja į melą • Pijus V, Žygimantas Augustas ir Jonas Žiaurasis • T. Lapio novelė • Teresės Pautienės-Bogutienės eilėraščiai • Vytauto Petkevičiaus istorinis romanas • Nauja Vytauto Kavolio knyga • Nauji leidiniai • Nei smerktini, nei girtini reiškiniai • 35-to Stratfordo festivalio programa

Nuomonės ir pastabos

Nei smerktini, nei girtini
reiškiniai

Jautriai pakilius nekrologus kartais parašome, atsisveikindami su tautiečiais. Neužmirštame paminėti jų nuveiktų darbų. Kaip dera, dėmesį skiriame velioniu. Bet ar visuomet?

Sykj viename išieviu savitraštyje skaičiau nekrologinį reportažą apie sunkiai sirgusį ir mirusį lietuvi. Nurodyta pavarde, liga, mirtis. Tik tiek.

O po to sekė kruopšti informacija: kurioje ligoninėje mirė, kur buvo pašarvotas, kas per atsisveikinimo vakarą kalbėjo – krašto bendruomenės pirmininkas, apylinkės pirmininkas, varpininkų atstovas, tautos fondo atstovas, lietuvių fondo tarybos pirmininkas, vyčių klubo atstovas, lietuvių namų pirmininkas, Paramos atstovas. Suprantama, išvardytos pavardės. Paminėta, kas vadovavo programai ir kad vakaras baigtas Lietuvos himnu. Tada sekė kunigų pavadės: laikisio pamaldas ir sakiuso pamokslą; kas solo giedoję ir vargonavo, kas kapinėse tarė atsisveikinimo žodi vienos organizacijos vardu, kad apeigos ten baigtos Lietuvos himnu, kiek žmonių dalyvavo laidotuvsė, kas jomis rūpinosi, kas serganti velionį globojo, kur įvyko geduliniai pietūs ir kas juos paruošė.

Atrodo, kad nieko neužmiršo atidus reporteris. Tai tikriausiai patvirtins tie, kurių pavadės ir pareigos tapo gražiai paminėtos. O kas toks buvo laidojamas asmuo, ka jis nuveikė gyvenime, kodėl užsipelnė šitokio ypatingo visuomenės dėmesio, ar taip ir nesužinojau. Apie tai neužsiminta nė sakiniu.

Nuolat girdime iš sakyklos: „Mielie broliai ir seserys“. Tai graži, šventumu dvelkianti kreipimosi forma. Šitaip kilniai sakoma nuo senų laikų – skelbiama tarpusavio meile.

Neramina tik vienas faktas. Juk šventovėje sėdi didesnis moterų skaičius. Jos ir pamaldesnės už vyrus. Todėl ar ne joms priklauso pirmenybė? Juo labiau nūdien, moterų laisvinimo amžiuje. Ar nebūtų tiksliau išsakyklos prabilti: „Mielos seserys ir broliai“?

Sovietų spaudoje dažnai vartojama samplaika „broliškos tautos“ yra ir nelogiška, ir pasenusi, ir gerokai dirgli dailiosios lyties atstovams.

Juk tautos yra moteriškos giminės daiktavardis, tad ar ne tiksliau jas vadinti seseriškomis tautomis. Istorijoje skaitome, kad įvairiausių karus beveik šimtu nuošimčių kurstydavo, pradėdavo ir vykdydavo vyrai. Taip – tie valingi, ambicingi karžygiai, valdovai, savimylės galiūnai. Jei kai kurios tautos dar išliko gyvos karų ir ilgų priespaudų sąlygomis, tai tik moterų dėka. Atsparių, tvirtų, kantrių. Jos troško taikos ir meilės.

Vis dažniau pasitaiko išgirsti: tokia ir tokia organizacija paminės Motinos dieną.

Kaip čia dabar? Minės Motinos dieną? Argi ne pačias motinas? Tai juk kuriozas.

Iš tikrųjų švenčiame Motinos dieną ir jos metu su pagarba minime motinas. Rodos, tokia paprasta formulė, o vis tik susimaišome.

Panašiai netaisyklingai linkime kitiems skanaus apetito.

Dar nepriklausomybės metais fejtonistas Pivoša rimtai rašė, kad apetitas yra tam tikras fiziologinis reiškinys – nei smerktinas, nei girtinas. Teisingiau apibūdinti ir negalima.

Tai gi šis su skilviu susijęs reiškinys negali būti skanus. Niekui būdu: reiškinys juk nevalgome, apetitą taipogi.

Kalakutiena gali būti skani, unguris, bulviniai blynai, varškėčiai... Vien tik šios žodžius berašant, varva seilės.

Anot mūsų kalbos vartosenos, apetitas būna geras, didelis, blogas, menkas, netikęs... Nuo jo didumo priklauso, ar žmogus yra saikingas, rajas, edrus ir taip toliau. Kalba, toji auklėtoja, siūlo mums įvairiausias galimybes. Kuo tikslesnė sąvoka pasirinkime, tuo laimingesni būsimė.

Pr. V.

Antanas Vaičiulaitis

Nuotrauka Vytauto Maželio

Rašytojui Antanui Vaičiulaičiui buvo paskirta Lietuvos rašytojų draugijos 1986 metų literatūros premija už jo novelių ir apsakymų rinkinį „Vidurnaktis prie Seimeno“ (Chicago: Ateities literatūros fondas, 1986). LRD jury komisija 1986 metų premijai skirti sudarė: Elena Tumienė, Bernardas Brazdionis ir Alė Rūta. Premijos (2,000 dol.) mectenatas – Lietuvos fondas. Premijotoji knyga yra dešimtoji Antano Vaičiulaičio beletristikos knyga. Pradėjęs kurti 1925 metais, Antanas Vaičiulaitis taiggi yra išleides dvi helioniu aprašymų knygas, vieną poezijos rinkinį, paruošęs literatūrinių studijų, chrestomatijų ir prancūzų literatūros ir lietuvių kalbą vertimų, Lietuvių literatūros raidon jis yra išsirašęs kaip trumposios prozos žanro meistras.

Pijus V. Žygimantas Augustas
ir Jonas Žiaurasis

(Atkelta iš 2 psl.)

aiinių užsikirtimas yra pasidares priežodžiū. Del to savo laišką kardinolui Hosijui, savo atstovui Romoje, jis užbaigia Aisopo pasakės pavyzdžiū. Šis atvejis, pasak jo, yra panašus į šunį, kuris įsikandęs mėsos gabalą ir žiūrėdamas į savo atvaizdą vandenyje nori atimti tą gabalą iš to, kurį mato vandenyje ir savo mėsa tada paleidžia. Tokiu mėsos gabalu jis suprato Lietuvą ir Lenkiją. Pierling mano, kad tas laiškas popiežiui nebuvo parodytas (p. 77-78).

Kaip bebūtų buvę su to laiško parodymu, bet vėliau Pijus V. remdamasis žiniomis gaunamomis iš Lenkijos-Lietuvos, atsisakė savo plano Maskvos atžviū. Savo atstovui Lenkijoje tada jis rašė: „Mes pamatėme iš to, ka jūs pranešate Maskvos reikalu, kad netenka galvoti apie jūsų vykimą Maskvon, net jeigu Lenkijos karalius pritartų ar remtų tokią kelionę, nes mes nenorime turėti santykių su tokia žiauria ir barbariška tauta“ (Pierling, p. 83).

Pabaiga

Susipažinus su 16 šimtmečio vidurio lietuviškos ir tarptautinės politikos duomenimis, kyla kai kurie klausimai. Taip štai keistai atrodo Šv. Sosto noras susitarti su tokiu ekscentrišku valdovu kaip Jonas IV. Šalia to, kyla klausimas, kodėl Šv. Sostas nesistengė pasinaudoti Kijevo religiniu centru, kuris buvo jungtinės Lietuvos-Lenkijos valstybės rėmuose ir kuris galėjo būti realiesniu partneriu, kuriant Bažnyčios vienybę. Ir dar vienas klausimas: kodėl šiame laikotarpy Šv. Sostas netelkė Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos ir Lenkijos į karą su turkais, o bandė telkti Maskvą, kurios ryšys su Vakarų Europa būtų neabejotinai mažinės reikšmės unijinės valstybės? Šie klausimai kyla ryšium su Žygimanto Augusto pasiūstų Romon palyginimu apie šunį, kuris ieško nerealios vertės dalykų.

Atsakymą į šiuos klausimus galime pradėti rasti tame pačiame Žygimanto Augusto laiške. Iš jo aiškėja, kad Didysis Lietuvos kunigaikštis ir Lenkijos karalius neturėjo geros Bažnyčios

vienybės sampratos. Jo pasakymas, kad gudo ar graiko neįmanoma laimėti katalikybėi, yra ženklas, kad jis krikščionybės formų įvairumo nevertino. Jis krikščionybę suprato tik griežtai lotyniška prasme. Šitoks valdovas negalėjo būti Rytų krikščionių laikomas suprantančiu jų problemas. Ir reikia pridurti, kad ir vėlesni tiek Krokuvos, tiek Vilniaus valstybininkai Rytų krikščionybės problemas ekumenine prasme nesuapratė. Bet tas pasakymas galioja tik labiau politinė prasme. Religinė prasme Lietuvos ir Lenkijos valdovai remė Florencijos visuotinio Bažnyčios susirinkimo atstovautą Bažnyčių vienybę. Ir Ukrainos krikščionybė, įstijungusi ton vienybėn, tą vienybę išlaikė ligi mūsų laikų. Tai liudija ne per seniai miręs Romoje ir kartu su kun. Račiūnu iškęntes komunistų kalėjimus Kijevo arkivyskupas Slipij. Ir jis Vatikane protestavo, kad jam nebuvo prižadstamas Kijevo bažnyčios patriarcho titulas, nes jis atstovavo seniausiam Rusijos Bažnyčiai.

Tolimesnis klausimas yra, kodėl Europos Vakarai šiame šešiolikto šimtmečio dešimtmetyje nesinaudojo unijine valstybe kaip karine pagalba prieš turkus? Atsakymo į šį klausimą galima ieškoti įvairiomis kryptimis. Viena kryptis būtų, kad Vakarų valdovai unijinė valstybę laikė per daug palaids, nevieningai suorganizuota, paskendusia seimų diskusijose. Tokia nuomonė apie šią valstybę turėjo ir 19 šimtmečio istorikas Pierling, kurio studija mes čia naudojames.

Tačiau atsakymo galima ieškoti ir kita kryptimi. Galbūt, kad 16 šimtmečio Vakarų valstybininkai į unijinę valstybę galėjo žiūrėti dar kaip į galimą tiesioginę grėsmę Vakarų Europai. Greičiausiai Žalgirio mūšis čia dar nebuvo visai užmirštas. Ir tuoj po Žalgirio sekusios Vakarų imperatoriaus pastangos atjungti Vytautą nuo Jogailos Lucko suvažiavime ir vėliau duoda pagrindą šitokiam įtarimui.

Galbūt, kad Vakarų valdovai į Maskvą žiūrėjo kaip į atsvarą ir prieš per didelį unijinės valstybės pasinėsimą demokratijos krypti.

35-tą Stratfordo festivalį
pasitinkant

Vasario vidury sulaukiau naujos „Stratford Festival 1987“ brošiūros. Ten viskas apie 1987 m. vasaros festivalio sezoną: apie statysimus veikalus, jų spektaklius, bilietų kainas, bilietų pardavimo agentūras, nakvynių galimybes, ir t.t. Paskelbtos kiekvieno pastatymo režisierių, muzikų, scenos dailininkų, apšvietėjų ir pagrinidinių aktorių pavardės, o vienas puslapis paskirtas ir visų (81 žmogaus!) nuotraukoms, maždaug ¼ colio dydžio, bet labai ryškioms.

Šiuo rašiniu būsimuosius Stratfordo festivalio lankytojus supažindinsiu tik su pačia svarbiausia 35-to sezono informacija: kur, kada ir kas bus vaidinama.

Kai tarp administracijos ir aktorių trinties metu publikos dėmesys sumažėjo, užteko dešimties pastatymų. John Neville, naujasis meno vadovas, praėjusį sezoną pareigas perėmęs, pastatė 12 veikalių, o šią vasarą jau stato 14, po penkis Festivalio bei Avon teatruose ir keturis Third Stage teatre. Sezonas bus ilgas, kone šešių mėnesių: neoficialiai prasidės gegužės 6, užsibaigs lapkričio 1. Sakau neoficialiai todėl, kad visi gegužės spektakliai yra generalinių repeticijų pobūdžio, labai papigintomis kainomis rodomi moksleiviams, studentams ir pensininkams. Nušifuotų, meniškų pastatymų

laukiančiai publikai spektakliai prasidės tik nuo birželio pradžios. Su kiekvienu veikalu skaitytoja supažindindamas, jo vaidinimo laiką pažymėsiu datomis nuo premjeros iki paskutinio spektaklio.

Šis yra Festivalio teatro repertuaras:

Miuziklas **Cabaret** (birželio 1 - lapkričio 1). Apie jį visi girdėjom iš Broadway pastatymų, filmų, TV. Jo režisierium ir choreografu po metų pertraukos grįžta genialus tos rūšies specialistas Brian Macdonald, tad neabejotinai pastatymas publiką trauks kaip magnetas. Užtat ir numatyta repertuare visiems penkiems mėnesiams. Bertolt Brecht **Mother Courage** (birželio 3 - liepos 26) – prieš karus nukreipta satyra. Richard Brinsley Sheridan **The School for Scandal** (birželio 5 - rugsėjo 5) – klasikinė 18-to šimtmečio komedija. William Shakespeare **Othello** (liepos 31 - spalio 31) – viena įžymiausių šio dramaturgo-poeto sukurtų tragedijų. Ir Sekspyro **Much Ado about Nothing** (rugsėjo 7 - spalio 31) – komedija apie dviejų porų meilę, painiavas, laimingą pabaigą.

Avon teatre statoma: Henrik Ibsen **Nora** (birželio 2 - lapkričio 1), Ingmar Bergman pri-taikyta šiuolaikinei scenai. Tai

Sekspyras

drama, davusi idėjų feministų sąjūdžiui. Sekspyro **Troilus and Cressida** (birželio 4 - spalio 30) – Trojos karo satyra. Iki šiol Stratforde statyta tik kartą -1963 metais Antono Čechovo **The Cherry Orchard**, mūsų lietuviškų pavadinimu gerai žinomas „Vysnių sodas“ (birželio 6 - spalio 31) – klasika, su kuria niekieno nereikia supažindinti. Stephen Macdonald **Not about Heroes** (birželio 25 - rugsėjo 4) – drama apie britų poetus Siegfried Sassoon ir Wilfred Owen, susitikusius karo ligoninėje 1917 metais. Pagaliau Richard Epp **Intimate Admiration** (birželio 26 - spalio 31) – drama apie dramaturgą Antoną Čechovą ir jo favorituotą aktorę Olga Knipper, vaidinusių pagrindines roles beveik visuose jo veikaluose. Pastarieji du veikalai Stratforde niekada nevaiddinti. Ibseno anksčiau vaidintas kitas veikalas, bet ne „Nora“. Taigi Avon teatras žiūrovams turi daug naujo.

The Third Stage teatras, kuriam reikiiasi jauni, pradedantieji aktoriai, pasiryžęs statyti keturis veikalus:

Sekspyro komedija **As You Like It** (birželio 4 - rugsėjo 6) ir garsiaji tragiškios meilės drama **Romeo and Juliet** (birželio 6 - rugsėjo 5), R. C. Sherriff pirmojo pasaulinio karo drama **Journey's End** (liepos 15 - rugsėjo 5) ir galiausiai Timothy Findley veikalą **Not Wanted on the Voyage**, kurio premjeros data dar nežinoma.

Šalia meno vadovo John Neville ir jau minėto režisieriaus-choreografo Brian Macdonald, paskirus pastatymus režisuos tokie garsūs teatro didžiūnai kaip Robin Phillips, Richard Ouzou-nian, Martha Henry, David William – tik keletą tesuminint. O tarp pusšimčio aktorių randu patį kilmingiausią Kanados scenos princą William Hutt, iškiluosius Douglas Campbell, Nicholas Pennell, Richard Monette (porai sezonų dingęs, sugrįžol), Pat Galloway, Goldie Semple, Susan Wright, Stephen Russell, Colm Feore, Lucy Peacock – irgi tik po keletą pačių įžymiausių vyrų ir moterų teivardijant.

Nuo vasario 28 bilietų užsakymai priimami ir paštu, ir telefonais. Adresas: Stratford Festival Box Office, P.O. Box 520, Stratford, Ontario, Canada N5A 6V2. Telefono numeriai: vietinis iš Toronto – (416) 363-4471, vietinis iš Detroito – (313) 964-4668, ilgos distancijos iš visur kitur – (519) 273-1600.

Čia mano pateikta informacija – tik maža dalelytė to, kas surašyta pradžioje suminėtoji brošiūra „Stratford Festival 1987“. Kaip visada sezonui artėjant, patariju būsimiems festivalio lankytojams šią brošiūrą įsigyti. Ją veltui atsiunčia, parašius laiškėlį aukščiau nurodytu adresu arba paskambinus vienu iš duotų telefono numerių.

Alfonsas Nakas

• Religinės skaitybos būrelis, veikiančio Chicagoje, susirinkimas bus šį sekmadienį, kovo 1 d. 11:30 val. priešpiet Jaunimo centre, 216 kmb. Prelegentas bus teisės istorikas Jonas Dainyskas, kuris kalbės tema: „Lietuvos krikšto dokumentacija“. Suinteresuotieji kviečiami atsilankyti.

Anastazija Tamošaitienė

Saulėtekio žvilgsnis (aliejus, 1986)

14 siemetines Vasario 16 parodos Ciurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Parodoje, kuri buvo atidaryta vasario 20 diena ir tęsis iki kovo 8 dienos, dalyvauja 28 lietuviai dailininkai iš JAV, Kanados ir Europos.

Petras Kiaulenas

Anatolijaus Kairo portretas

Anatolijus Kairys laimėjo Lietuvos krikščionybės jubiliejaus komiteto dramos konkursą už Krieviško slaptvardžio pastrašytą rankraštį – 5 veiksmų dramą „Krikšto vanduo“. Jury komisija sudarė: Česlovas Grincevičius, Zuvle Numgaudaitė-Silgaitienė, Nijolė Martinaitytė, Bronius Vaskelis ir Zita Kevalaitė-Visockienė. Anatolijus Kairys yra žinomas dramaturgas, beletristas ir poetas, laimėjęs daug draminių veikalų ir romanų konkursų.